

Zene és fogyatékoság: Kapcsolódás funkciók és paradigmák között a történelem folyamán

A Fogyatékos személyek jogairól szóló egyezmény (2006) – továbbiakban Egyezmény¹ – 30. cikke kimondja, hogy „A részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek a fogyatékosággal élő személyek alkotó, művészi és szellemi képességei fejlesztésének és hasznosításának lehetővé tételére, nemcsak saját javukra, hanem a társadalom gazdagítása céljából is.” Ebben a tanulmányban a történelmi korszakok fogyatékoságügyét az adott kor zenei nevelésével állítjuk párhuzamba, a zene funkciójának és a fogyatékoságok megközelítési paradigmájának kapcsolódását vesszük górcső alá.

Bevezetés

A tanulmányban szűkülő keresztmetszetben vizsgáljuk a zene funkcióját és a fogyatékoságok megközelítését. Az első fő fejezetben bemutatjuk az egyetemes őskori zenét, valamint a fogyatékoságok iránti attitűd néhány bizonyítékát. Ezt követően még mindig az „egyetemesebb” vizeken evezünk: bemutatjuk az ókori civilizáció négy társadalmában (Mezopotámia, Egyiptom, Hellász és a Római Birodalom) kiforrt zenei szerepköröket és a fogyatékoságok megítélését. A középkori zene szerepkörének bemutatásához Szent Ágostont, a hazaihoz Szalkai László esztergomi érseket idézzük. Végül az újkori zenei szerepkört és fogyatékoságképet még egyetemesebb, a 20. századit kizárólag a hazai viszonyokra mutatjuk be. Az egyes korszakok után röviden vonunk le konklúziót, és a tanulmány zárásaként összegzést adunk arról, milyen kapcsolatot vélünk felfedezni a zenéről vallott nézetekről és a fogyatékoságban érintett személyekről való gondolkodás között.

Korszakolás a tanulmányban

A tanulmányban történelmi és zenetörténeti korszakok szerint fogunk haladni, melyeknek határai nem feltétlenül esnek egybe (1. táblázat). A korszakok határait a legnagyobb igyekezet ellenére időnként kis mértékben megsértjük, az eseményeket a jellemzőbb tendencia és az összetartozás szerint igyekszünk besorolni.

I. táblázat. A történelmi és zenetörténelmi korszakok

	Történelmi	Zenetörténelmi
Őskor	Az ember megjelenése – i. e. 4000	Az ember megjelenése – i. e. 4000
Ókor	i. e. 4000 – i. sz. 313	i. e. 4000 – i. sz. 313
Középkor	i. sz. 313 – 1526	i. sz. 313 – 1500
Újkor	1526 – 1945	1500 – 1900
Modern kor	1945 – napjaink	1900 – napjaink

A zene funkciója az őskorban, egyetemesebb megközelítéssel

Az őskorban a hang fajfenntartó és fejlődést biztosító funkciója vezetett a zene megszületéséhez. A hang meghallásának képessége, hírvívó és hírvevő szerepének kialakulása, a fizikai hang „elbiologizálódása” vezetett a zenéig (Szöke, 1982).

Az élet fenntartásához szükséges eseményeken énekeltek az emberek. A szertartások során testüket és hangjukat, vagy kőből, csontból és fából készült hangszereiket használva énekeltek, zenéltek eleink. A hangot és ritmust használták fohászaik során és áldozatok bemutatásakor. Az események befolyásolásának lehetőségét látták az éneklésben, zenélésben (Arany, 2017; Földes, é. n.; Kozák, é. n.; Menuhin és Davis, 1981; Várad, é. n.).

A zenei tudás vélhetően apáról fiúra szállt, a gyerekek a mindennapokban megfigyelték az eszközök készítésének módját, és az elhangzó énekeket is megtanulták (Pukánszky és Németh, 1994).

Az ifjak beavatási szertartásokra, a komoly fizikai erőpróbára való felkészítése során kezdetét vette az elkülönített nevelés, amit kiválasztott személyek végeztek (Németh és Pukánszky, 1994). Az évezredek alatt szakmák alakultak ki, már nem hárult minden feladat a közösség minden tagjára. A zenéhez jó fülű, a hangokkal jól bánó embereket is kezdték méltányolni, hiszen jókedvre tudták deríteni a közösség tagjait, bátorítani tudtak, vagy örömeiknek és gyászuknak hangot tudtak adni (Menuhin és Davis, 1981).

Magyar zenetörténet – őskor

Régészeti leletek bizonyítják, hogy Magyarországon is laktak már emberek az őskorban, igaz, valamivel később, mint Európa nyugati és északi részén (*A magyar nemzet története*, é. n.).

Dallamhangszereik egyik példányát, egy vélhetően medvebocs combcsontjából készült háromlyukú furulyát Szilvásváradon az Istállóskői barlangban találták meg (Kozák, é. n.; Várad, é. n.). De találtak más őstörténelmi kori hangszereket is, mint pl. cserépcsergőket Füzesabonyban, csigakürtöket Békásmegyeren és Veszprémben, darucsont fuvalát Üllőn és egy kettőssípós bronzszobrot Százhalombattán (Rajeczky, 1988).

Fogyatékoságügy az őskorban

A fogyatékoságokról nem sokat tudunk ezidőből, a nomád körülmények vélhetően nem kedveztek a súlyos fogyatékos személyek életben maradásának (Berzsenyi, 2020).

Ugyanakkor vannak bizonyítékok arra vonatkozóan, hogy a nomád körülmények között is jelen volt a szociális gondoskodás, mely a csoport továbbélésének és fennmaradásának feltétele volt. Csontleletek bizonyítják, hogy éltek születésüktől fogva fogyatékos vagy később megsérült személyek az őskorban, és gondozásban volt részük. Olyan fogyatékoság is (craniosynostosis szindróma) létezett, amely napjainkban is ismert

rendellenesség. A hála és a tisztelet, de az etikus magatartás és az érzelmi indíttatás is megjelent a gondoskodás háttérében. Az őskorban tehát nem lett áldozattá a fogyatékos személy csupán csak fogyatékosága miatt, megkülönböztetett gondoskodásban részesítette a család (Berzsenyi, 2020).

A zene funkciója az ókorban, egyetemesebb megközelítéssel

Mezopotámia

Az ókori Mezopotámiában nagy kultusza volt a zenének, ezt bizonyítják a munkaénekek, az étkezési és pihenési énekek (Stanco, 2009). Az iskola, vagyis a „tábla háza” és a templom egybeépültek, és az iskolai ének-zene oktatása, mely az alapfokú írnokekészítés után az idősebbeket érintette, felkészítette a tanulókat a templomi szertartások, zenés feladatok elvégzésére. A szertartásokat előénekes (gala) vezette, akik kollégiumokban tanultak zenét. A templomi karban énekesek énekeltek, hangszerezen játszani tudók kísérték őket. A mezopotámiai hétköznapi életben is fontos volt a zene, királyi lakomákon léptek fel énekesek és zenészek, hogy „elozzlassák a szomorúság sötétjét”, olvashatjuk az Ur városából származó dombormű felületén (Györgyiné, 2004; Pukánszky és Németh, 1994; Váradi, é. n.).

Egyiptom

Az ókori Egyiptomban a zenészeknek nagy megbecsülésben volt részük, a híres zenész dinasztiák pozíciók – zeneigazgatók, felügyelők az énekesekre, hangszeres zenészekre – öröklésével alakultak ki. A zene művelésében a magasabb társadalmi rangú családok lányai is részt vettek, éneket, zenét és kifejező táncot tanultak, és elsősorban a szórakozáskor, lakomáknál volt feladatuk. (Györgyiné, 2004; Pukánszky és Németh, 1994).

A zenét a nemzedékek egymástól is elsajátították, illetve a nagyobb városokban a templomok mellett papi szemináriumok működtek, ahol zeneelméletet tanultak a leendő papok. Több falfestményen és domborművön láthatók zenés jelenetek, mulatságok, ahol a vezénylő sajátos kézmozdulata fedezhető fel, aminek vélhetően jelentősége volt a zene-tanításban. Törvényt hoztak a hagyományos templomi zene megtartására (Györgyiné, 2004; Menuhin és Davis, 1981).

Hellász

A görögök nevelésének központjában a jó polgárrá válás állt. A korszak kezdetén a család biztosította a zenei nevelést, apáról fiúra szállt az énekmondó mesterség, mely a hagyományos történetek megtanulását és a hangszerjáték elsajátítását követelte meg. A tehetséggondozás is megvalósult már: ha híres énekmondó érkezett a poliszba, a tehetséges gyerekeket magához vette és oktatta (Péter, 2016). Az énekmondók voltak az ókor zenepedagógusai, ők őrizték és adták tovább a hagyományokat, híreket, közösséget építettek, jó kommunikációs készséggel és verselési technikával kellett rendelkezniük (Györgyiné, 2004).

Az ókori görögök magától értetődőnek gondolták, hogy a zenével foglalkozó ember nemesebb, jobb lelkű (Péter, 2016):

„A ritmus és összhang merül alá leginkább a lélek mélyébe, és a legerősebben ragadja meg azt, szépalakúságot támasztva benne; ez teszi a lelket szépalakúvá” (Platón, 1989. 117. [Az állam, 401e])

Platón Az állam című művében pontosan megfogalmazta a használandó hangszereket és hangsorokat, és azt is, hogy a kisgyermek nevelését énekléssel és ritmikus tánccal kell kezdeni, amint a gyermek fogékonyságot mutat rá. Ezekkel a szabályokkal a görög zenei hangzsvilág őrzésén keresztül a görög emberideál és állam megtartása volt a cél:

„Óvakodnunk kell attól, hogy a régi zenefajt megváltoztassuk, mert ez az egészet veszélyezteti; a zene formái sehol sem változhatnak meg anélkül, hogy az állam legfontosabb törvényei is meg ne változnának.” (Platón, 1989 [Az állam, IV. könyv, 3. fejezet])

Más társadalmakban is volt erre példa, az ókori Kínában pl. „Mértékügyi Minisztériumot” hoztak létre a zene ellenőrzésére, a hangok hangolásának őrzésére (Gönczy, 2015. 51.).

Platón elutasította azt a nézetet, ami szerint a művészi kiválóság mértékét „a közönség ízlése” határozhatná meg (idézi: Taylor, 1997. 649.):

„A zenében is megkülönböztethetjük a jó és rossz Erőszt. A jó Erőszt az oly skálák példázzák, amelyekben a kifinomult ízlés leli örömét, a rosszat pedig az, amely pusztán a vulgáris közember képzeletét ingerli.” (Platón, idézi Taylor, 1997. 307.)

Újítást hozott a görög zenei életbe Püthagorasz elmélete a hangok matematikai arányokkal való kifejezésével (Arany, 2017; Váradi, 2010; Váradi, é. n.). A dallamok, zenei formák jellegére hívta fel a figyelmet Damón: mindegyik dallamnak saját ethosza van, mindegyik másként hat az emberi lélekre (Váradi, é. n.; Kárpáti, 2006).

Nem tudjuk, hogy az ókori görög emberek tömegesen bevonódtak-e a zenetanulásba, de az vélhető, hogy a szabadok törekedtek rá, és az is, hogy voltak olyan házi rabszolgák, akiknek dolga a gazdáik szórakoztatása volt. A görögök azt tartották művelt embernek, aki jártas volt a zenében (Kárpáti, 2006; Quintilianus, 1913). Az emberiség történetében nem volt több olyan társadalom, amelyben ilyen fontos szerepet tulajdonítottak volna a zenének (Györgyiné, 2004).

Római Birodalom

A rómaiak zenéi a szolgáltatás céljával, a szórakoztatás igényével születtek. Nagy zenekaraik voltak, amelyek sok zenészt igényeltek. A zenei képzés a családban zajlott, nem alakult ki saját zenepedagógiai, zeneelméleti és gyakorlati rendszerük (Váradi, 2014). Quintilianus, a híres római szónok és retorikatanár a grammatikát, a beszéd szerkezetét zenével tanította (Györgyiné, 2004).

A zene és nyelv kapcsolatát, a közös feldolgozó rendszerüket ma már több vizsgálat bizonyította (Besson és mtsai, 2011; Degé és Schwarzer, 2011; Levman, 1992; Mehr és mtsai, 2019; Patel, 2011), Quintilianus a maga korában tapasztalati úton tisztában volt mindezzel. Így ír a zene és szónoklat (beszéd) kapcsolatáról:

„Nemde a szónok beszédben is nagy része van a hang emelkedésének, alá szállásának, általában a beszéd tárgyához illő hajlékonyságának abban, hogy a hallgatóságban hangulatot tudjon kelteni s egész más mértéket (modulatiót, hogy ugyanazon szó mellett maradjak) kell a szónoknak használnia a szó elrendezésében és a hangfestésben akkor, ha a bírakat indulatba akarja hozni és akkor, ha részvétre akarja hangolni? Hisz tapasztalásból tudjuk, hogy még a különböző hangszerek is, pedig ezeken nem lehet beszédhangokat kiadni, más és más hatással vannak kedélyünkre...” (Quintilianus, 1913. 116.)

Fogyatékoságügy az ókorban

A fogyatékoság elfogadását érintő paradigma tekintetében területenként eltérő volt a hozzáállás az ókorban: a védelmezés és a kitevések, gyerekgyilkosságok egyaránt megjelentek. A gyermekek kitétele jellemzően kényszerűség – „a haza és az istenség felé vállalt kötelezettségek vagy a szegénység és a családi tragédiák” – és nem mindennapi gyakorlat volt (Berzsenyi, 2020. 78.).

Az antik kori Mezopotámia ékirásos tábláiból tudjuk, hogy nem csak olajat és füstöt, hanem túlvilági erők hatását sejtető „torzszülötteket” is használtak jóslásra. Azt gondolták, hogy a fogyatékosággal élő személyek világra jöttével Isten visszatartja az embert a bűnöktől, vagy épp büntet (Kálmán és Könczei, 2002; Pukánszky és Vajda, 1998).

Egyiptomban a törpe növésű emberek pozitív diszkriminációban részesültek, emberi és isteni tulajdonságokkal ruházták fel őket. Ilyen volt pl. Szeneb is, akinek tetemes vagyona volt, az udvari szövőműhelyt irányította, papi pozícióba került, és a róla fennmaradt szobor meghitt családi kapcsolatban ábrázolja (Kálmán és Könczei, 2002).

Az antik görög kultúra híres „tökéletes jellem” eszménye, a kalokagathia a test és lélek harmóniáját, a tetszés és az erkölcsi megfelelés meglétét jelentette. Mindemellett a hadisérültek köztiszteletben álltak Spártában. Jól ismert a „Taigetosz-paradigma” is, ami szerint „akik [...] csenevésznek születtek, egy megközelíthetetlen, titkos helyen annak rendje és módja szerint eltüntetik” (Platón [*Az állam*, 460c], idézi Kálmán és Könczei, 2002). Ugyanezt fejezi ki Arisztotelész: „semmilyen korcsszülöttet nem szabad fölnevelni” (Politika, 1335b, idézi: Kálmán és Könczei, 2002). A Taigetosz „titkos helyén” kitett gyermekeket mások magukhoz vehették, ez volt az örökbefogadás előzménye. Thébában tiltották a kitevéseket: ha felnevelésükhöz nem volt meg az anyagi feltétel, nevelőszülőkhöz adták a gyermekeket, és később rabszolgákká tették őket (Berzsenyi, 2020).

A római jog szabályozta a fogyatékosággal élők jogait és a velük való bánásmódot. A „szörnyszülöttet” meg kellett ölni, az „örültek” a gyerekekkel azonos elbírálásban részesültek, nem köthettek házasságot, de világos pillanataikban nem korlátozta őket a jog. Szabályozták a gyámság alá helyezést, melynek célja a család megóvása volt a szegénytől. A család egyébként megkötvözve, bezárva tartotta a fogyatékos családtagokat.

*Az antik görög kultúra híres „tökéletes jellem” eszménye, a kalokagathia a test és lélek harmóniáját, a tetszés és az erkölcsi megfelelés meglétét jelentette. Mindemellett a hadisérültek köztiszteletben álltak Spártában. Jól ismert a „Taigetosz-paradigma” is, ami szerint „akik [...] csenevésznek születtek, egy megközelíthetetlen, titkos helyen annak rendje és módja szerint eltüntetik” (Platón [*Az állam*, 460c], idézi Kálmán és Könczei, 2002). Ugyanezt fejezi ki Arisztotelész: „semmilyen korcsszülöttet nem szabad fölnevelni” (Politika, 1335b, idézi: Kálmán és Könczei, 2002). A Taigetosz „titkos helyén” kitett gyermekeket mások magukhoz vehették, ez volt az örökbefogadás előzménye. Thébában tiltották a kitevéseket: ha felnevelésükhöz nem volt meg az anyagi feltétel, nevelőszülőkhöz adták a gyermekeket, és később rabszolgákká tették őket (Berzsenyi, 2020).*

A császárkorban tiltották a gyermek „indokolatlan” kitevését. A római jog fogyatékos-ságokról szóló szabályainak (bár nem tekintette „személynek” a fogyatékos embereket) jelentősége a társadalmi szintű nézőpontba kerülésük. Az első törvénykezési gyakorlat volt a történelem folyamatában, ahol egyáltalán nevesítették a fogyatékos-sággal élő embereket (Berzsenyi, 2020).

A zene funkciója a középkorban, egyetemesebb megközelítéssel

Az európai középkori zenepedagógia és művelődéstörténet fontos eseménye volt a Benedek-rend megalapítása 528-ban Monte Cassino hegyén. Ettől fogva kolostorok is épültek, ahol a kolostori iskolák működtek. Az alsó osztályokban a triviumot (grammatika, retorika és dialektika), a felsőben a quadriviumot (asztronómia, aritmetika, geometria, musica) tanították a leendő szerzeteseknek és papoknak. Ezek az iskolák terjesztették a kultúrát Európa-szerte. A falvak papjai a plébániai iskolákban tanították a gyerekeket olvasásra és éneklésre, hogy a templomi szertartásokon gregorián dallamokat tudjanak énekelni. A középkori iskolák további formái a káptalani iskolák voltak, ahol zenetanár tanította az éneklést (Gönczy, 2015).

A zeneművészet tekintetében a középkor egyik nagy érdeme a kóruséneklés elterjedése volt. A napi istentiszteletek az énekes liturgiáival igényelték, hogy már a kisiskolások is részt vegyenek a kórusban a papokon, tanítókon és egyéb felnőtt, értelmiségi személyeken kívül, ezért a zeneoktatást nem hagyhatták a felsőbb évfolyamokra, hanem már a triviummal egy időben zajlottak a zenei stúdiók. Ebből fakadóan a 15–16. században az iskolavégzettek tudtak kottát írni és olvasni. A polifón dallamok tanulására és a hangszerjáték elsajátítására egyéni, mester-diák kapcsolatban gondolhatunk (Rajeczky, 1988.).

A középkori iskola legjellemzőbb vonása, hogy a kóruséneklés és az iskola összefonódott, nem volt elvágvá a felnőttek és a gyerekek világa. Az értelmiségi emberek szellemi fejlődését, műveltségét az énekszolgálatra való felkészülés nagyban erősítette (Rajeczky, 1988.).

Szent Ágoston

A középkori egyetemesebb zene fő funkcióját az antik és középkor fordulóján (313) élt Szent Ágoston zenéről szóló gondolatainak keresztül mutatjuk be. Szent Ágoston a kereszténység kiemelkedő filozófusa volt, aki megteremtette a középkor ideológiáját. Tanítása szerint az ember bűnös, mert az első emberpár bűnét vette át és a bűnösök büntetendők. A bűnöktől a keresztiséggel lehet megszabadulni, de a bűnre való hajlam megmarad az emberben. Kivéve, ha egész életében Krisztust követi (Berzsenyi, 2020).

Jelentős középkori forrásunk a *De musica* című műve, melyben leírja, hogy a zene előadói alacsonyabb rendűek azoknál, akik felismerik és leírják a zene szerkezetét és összetevőit. A dicséretért vagy pénzért játszó előadókat megalkuvónak tarja a zenéhez való hozzáállásukban. A jó zenész a hit iránti alázatból, vallásos meggyőződésből muzsikál, szolgálja Istent, célja az önfeláldozás, nem a fizetség vagy dicséret iránti vágy (MacInnis, 2015).

Szent Ágoston a *De musicában* így ír:

„A hangok a fülembe szálltak; és az igazság kiáradt a szívembe, ahol odaadásom áradata túlcordult, könnyeim potyogtak, és boldog voltam” (MacInnis, 2015. 212.; Pálfy, é. n.).

Más helyen a zsoltárénekek magasztosságát dicséri (MacInnis, 2015). Szavaiból a hit és a zene mély kapcsolata árad, a vallásos zenét művészi élményként dolgozza fel, így hozva megnyugvást lelkének a fájdalomban.

Az európai középkor zenéjének funkcióját az egyházi zene vezérszerepe jellemzi, művészi élményt adva a hívőknek.

Magyar zenetörténet – középkor

Hazánk zenei életét – ugyanúgy, mint az európaiat is – a középkorban a keresztény egyházi zene uralta. A magyar oktatás jellemző formája a kollégium volt, ahol kiemelt szereppel bírt a zeneoktatás.

Szalkai László, a későbbi esztergomi érsek 15 éves kori zenei jegyzeteiben különbséget tesz a muzsikusok és énekesek között. Megfogalmazza karcos véleményét az énekesek (kántorok) több zeneelméleti ismeretének szükségességéről:

„Állat az, nem énekes, aki az ars ismerete nélkül, usus alapján énekel. Nem a hang teszi az énekest, hanem az ars tudása.” (idézi: Kelemen, 2020. 14.)

A kódex zenéről szóló befejező szakaszában analfabétaként kezeli a zenei tudatlanságot. Szalkai úgy véli,

„a gyermekeket ne csak a hasznos és közvetlenül szükséges tudományokba képezék ki, hanem a gyönyörködtető művészetekben is, mint amilyen a zene. A zene ugyanis képes boldoggá tenni az embereket.” (idézi: Kelemen, 2020. 15.)

Szerinte a zene az egyetlen művészet, aminek a templomban méltó helye van.

Fogyatékosügy a középkorban

A fogyatékosok megközelítését a középkorban a morális modell jellemezte. Ez a modell a transzcendentális tulajdonságokkal áll kapcsolatban. Ilyen tulajdonságok a „jó, a szép, az igaz, az örök, a létező és a szent” (Berzsenyi, 2020. 15.). Akinek ilyen tulajdonságai túlsúlyban vannak, az számíthat Isten jutalmára, akinek nincsenek, az büntetést érdemel az Úrtól. A felfogás szerint a fogyatékoság egyéni probléma, Isten büntetése, ezért a család rejtegeti, bezárja a fogyatékos személyeket, vagy elküldi a háztól. Jó esetben a család egyik kevésbé hasznos tagjára bízják, aki gondozójával együtt a bezártság miatt elszigetelődik a társadalmi élettől (Berzsenyi, 2020).

Számtalan kordokumentum beszámol az „alácsempészett” gyermekekről, a „boszorkányfattyakról”, de mesékben és mondákban is megtalálhatók a „váltott” gyermekek történetei (Kálmán és Könczei, 2002). Az „alácsempészett” gyermekeket nem tekintették embernek, hiszen a valódi újszülött helyére csempészte az ördög azt a másikat. A gyermekek kitalálása, a szörnyű tett elkövetése kognitív disszonanciát keltett, ezért öngazolászként is szolgált az „alácsempészes” elképzelése (Kálmán és Könczei, 2002).

A Római Birodalom felbomlásával megváltozott társadalmi struktúrában az elszegényedett emberek támogatását felvállalta az egyház. A bűneik miatt ostorozott világi életet élők adományokat adtak az árvákat, özvegyeket, betegeket, fogyatékos személyeket befogadó kolostorok és árvaházak számára, ezzel elkezdődött a korábban még nem létező jótékonykodás (Berzsenyi, 2020).

A zene funkciója az újkorban, egyetemesebb megközelítéssel

A világi zene a reneszánszsal vette kezdetét. Az élvezetzene fogalma már az ókori görög kultúrában is feltűnt rövid időre, majd eltűnése után a római lakomákon éledt újra később. A reneszánszsal a zene a jóléttel, a hatalommal és a műveltséggel való büszkélkedés eszköze lett.

A szalonzene a társasági élet háttérmuzsikája volt, a csevegések, a zajok mellett szólt. Ez ellen lázadt fel az ifjú Beethoven, a művészi zene képviselője (Kelecsényi, 2016; Menuhin és Davis, 1981). Nem úgy Mozart, aki úgy komponált, hogy készült a hallgatókra gyakorolt hatásra. A spontán tetszésnyilvánítások jelezték számára, hogy értették a zenét a hallgatók. Mozart levele Párizsból, 1778. július 3.:

„...Allegro – mivel hallottam, hogy itt minden Allegrót, mint az elsőt, az összes hangszerrel egyszerre és unisono kezdenek, így én csak két hegedűvel, piano kezdtem nyolc ütemen keresztül – erre jött egy forte – amitől a hallgatók, ahogy vártam, a pianónál pisszegtek – és aztán jött a forte – és amint meghallották a fortét, elkezdtek tapsolni” (Harmoncourt, 1988. 216.).

A zene új szerepköre jelent meg: a valóságon túli szférába emelt, ez túlmutatott a tetszésen, ez a totális zeneélmény szubjektív volt, amelyet a művészi zene nyújthatott hallgatóinak (Kelecsényi, 2016; Menuhin és Davis, 1981).

Magyar zenetörténet – újkor

Magyarországon a török hódoltság a zenei és kulturális életet visszavetette, de a históriás énekekben virágzott a magyar nyelvű énekirodalom, képviselői Tinódi Lantos Sebestyén és Bornemissza Péter voltak (Váradi, 2014).

Apáczai Csere János *Magyar Encyclopaediájában* a zenei alapfogalmak meghatározását is megtaláljuk, tantárgycsoportjaiban helyet kapott az ének-zene oktatása is.

A társadalom tagozódásával sokféle ízlés jelent meg, differenciálódott a zenei stílus (barokk, rokokó, klasszicizmus, romantika, impresszionizmus, neoklasszicizmus, expresszionizmus), fejlődtek a hangszerek. Az önálló hangszeres zene új célokat szolgált: előjátékok, szignálok, kamaraművek játszására voltak alkalmasak és új műfajok (szonáta, táncdarabok, opera, szimfónia) kialakulását vonzották magukkal (Váradi, 2014). Megjelentek az első zeneiskolák (Arany, 2017).

Az oktatás hazai viszonyait az egyházi fenntartás jellemezte, de az anyagi és szellemi feltételek gyengék voltak. A tanév esetenként csak a téli hónapokat jelentette, amikor a gyerekek munkájára nem tartott igényt a család. Hiányzott a tanítóképzés és a tanfelügyelet is (Váradi, 2014).

Óriási jelentőségű volt Brunszvik Teréz óvodájának („oskola”) megnyitása 1828-ban, ahol nagy szerepe volt az éneklésnek, a német nyelven tanított tanító célzatú daloknak és az Egerben megnyílt magyar nyelvű Tanítóképezdének. A kétéves képzés során napi négy zeneórán vettek részt a hallgatók. 1836-ban Bezerédj Amália megnyitotta óvoda-iskoláját parasztyerekek számára, és könyvet adott ki *Magyar Nóták Veszprém Vármegyéből* és *Flóri könyve* címmel. Ez utóbbi alcíme *Sok szép képekkel, földrajzokkal és muzsika melléklettel* volt. A zeneoktatásra létrehozták a Magyar Zenei Conservatoriumot, mely 1867-ben a Nemzeti Zenede elnevezést kapta (Váradi, 2014).

A 19–20. század fordulóján a zeneoktatás hatalmas változáson ment keresztül. Az életreform-mozgalmak, a gyermekek életkori sajátosságainak figyelembe vétele,

az önkifejezés igénye új módszereket hívnak életre a gyermekek fejlesztéséért (Kertész, 2015; Pethő, 2011; Váradi, 2014).

Az 1840-es népiskolai törvénytervezet énekes, zenei tárgyakat is tartalmazott, „hangászatot”, különösen éneklést és orgonálást, az 1868-as népiskolai törvény pedig heti egy órában kötelező tantárggyá tette az éneket, a tananyag középpontjába a néphagyományt helyezve. Elkezdődtek a népzeneutatók, eredményeként a műzene is felfrissült a német befolyás alól, majd dr. Kováts Sándor az 1903-ban megírt *Az iskolai énekköltés reformja* című tanulmányának hatására a műzenét, a zeneirodalom nagyjait is beillesztették az iskolai énekköltés tananyagába (Váradi, 2014).

Fogyatékosügy az újkorban

Az újkor hosszú szakaszában, a gyarmatosítás, a gazdasági fejlődés, a polgárosodás, az ipari forradalom korában, a reneszánszsal kezdődően felgyorsultak a fogyatékosok iránti attitűd és szemlélet változásai. A középkori nézetekkel ellentétben az ember újjászületik: szereti a természetet, vágyik a világ megismerésére, az élet szépségét hirdeti (Nagy, 1994).

Johannes Amos Comenius (1592–1670), a Sárospatakon is tanító, újkori szellemiséget valló cseh pedagógus *Didactica Magna* című művében fejt ki, hogy minden embernek szüksége van az oktatásra. A tanulókat hat csoportba besorolva megjelenik a fogyatékoság kérdése is: a negyedik csoportba tartoznak a „nehéz felfogású”, de szorgalmas tanulók, az ötödik és hatodik csoportba a „tompaszú” diákok, akik lusták a tanuláshoz. Comenius nagy érdeme, hogy hisz a „nehéz felfogású” és „tompaszú” diákok nevelésének eredményességében.

Rousseau (1712–1778) is foglalkozik a fogyatékoság kérdésével, szerinte a szülőnek kötelessége a fogyatékos gyermeket mint beteget ápolni, de a nevelőnek nem kell a gyermekkel foglalkoznia, mert az csak időpazarlás (Gordosné, 1979).

Az iskolákat reformáló intézkedések, a népiskolai törvények azt szabták meg, ki nem járhat iskolába. A fogyatékosokban érintett gyerekeket elkülönítetten nevelték, először a súlyos, látható fogyatékosokban érintett gyerekeket, később az egyéb fogyatékosokkal küzdőket, és az ép státuszuk neveléssel történő visszaállítására törekedtek. Magyarországon 1802-ben nyílt meg a Cházár András által alapított Siketek Nevelőháza Vácott. 1827-ben Pesten működött a Vakok Intézete, Frim Jakab 1875-ban alapított Rákospalotán értelmi fogyatékos gyerekek számára nevelő és ápoló intézetet, Roboz József 1891-ben nyitotta meg Aradon az első logopédiai intézetet. Ez a medikális paradigma korszaka volt (Gordosné, 1979). Ez azt jelentette, hogy a fogyatékosokra már nem isteni büntetésként, hanem betegségként tekintettek és az egészséges állapot visszaállítására (vagy megelőzésére) és gyógyításukra törekedtek orvosi és pedagógiai módszerekkel is. Frim Jakab így ír erről:

„A kettős cél: nevelés és gyógyítás együtt jár ugyan, mindamellett is ezen utóbbi csak az eredményezett nevelés alapján érhető el, azért kell az intézetnek vezetését pedagógusok kezébe hagyni. [...] A szunnyadó szellemet föl kell ébreszteni, és ezt elvitázhatatlanul csak a pedagógus teheti, akire a szellemnek képzése bízva van és bízva lenni kell.” (Németh, 2005. 128.)

A medikális modell az egyénre fókuszálással és az egészség visszaállítására való törekvéssel tulajdonképpen a fogyatékoság megszüntetését exponálja, nem elfogadva az állapotot (Kálmán és Könczei, 2002).

A szociális modell, mely a 19. század végén az elfogadás egy magasabb szintjét jelentette, a környezet felelősségét hangsúlyozta. Azt mondta ki, hogy a környezet tesz fogyatékosná, mert a környezet nem alkalmazkodik a személyek igényeihez. A modell értelmében, ha elérhetővé teszi a társadalom a szolgáltatásokat, körülményeket, akkor nem jut érvényre a fogyatékoság (Bánfalvy, 2012; Kálmán és Könczei, 2002; Könczei, 2009; Könczei és Hernádi, 2011). A társadalom feladata, hogy megszüntetve az akadályokat, lehetővé tegye a fogyatékos személyek részvételét.

A zene funkciója a modern korban, egyetemesebb megközelítéssel

A zene funkciói közül a modern korban a tömeges zeneoktatás és zenei nevelés emelkedik ki leginkább. Az ének-zene oktatása folyamatos változáson ment keresztül, vele együtt változott az oktatásban betöltött szerepe. Milyen metódussal képezhetünk jó zenészeket és jó közönséget? A kérdést többen többféleképpen közelítették meg, közös vonásokat is magukba foglalva. A zene és mozgás kapcsolódása a hangszertanulást megelőzve, az éneklés elsődlegessége, a zenetanulás pszichológiai hátterének ismerete, a kisgyermekkorban elkezdett zenetanulás jelentősége, az édesanyák szerepe több módszerben is megjelenik.

Émile Jaques-Dalcroze (1865–1950) svájci francia zeneszerző, zenetanár módszere a Dalcroze-euritmia, ami zenére való mozgást jelent. Dalcroze azt vallotta, hogy a zenetanulást előzze meg a ritmikus mozgás, ami improvizatív zongoramuzsikára történik. A gyerekeket folyamatos figyelemre ösztönzi a zene változtatása, egyszerű zenekövetéstől (zenére járás, csendre megállás) a bonyolultabb felé haladás (a dallam ívének és erősségének jelzése karral, testtel; vagy a zongorázó tanár jobb kezével játszott dallamának karral, bal kezével játszott dallamának lábbal követése) jellemzi a Dalcroze-pedagógiát. A Waldorf-iskolákban euritmiaként használatos (Szőnyi, 1988).

Orff bajor zeneszerző, zenepedagógus rendszerének lényege a ritmikai improvizáció, melyhez egyszerű dallam- és ritmushangszereket is alkalmaz. Azt gondolja, hogy a hangszeres tanulás előtt tapasztalatokat kell szerezni a ritmusról, dallamról. A népzenei tartja kiindulópontnak, mert az a gyermekhez gyermekdalok, játékdalok formájában természetesen közel áll. A hangzásokat mozgással és grafikusán ábrázolják a tanulók, a módszer az óvodákban népszerű, mert a gyerekek gyorsan képesek lesznek eredményesen és örömmel zenélni (Szőnyi, 1988).

Maria Montessori (1870–1952) zenei nevelési koncepciójának lényege a ritmikus mozgás, a zenei készségfejlesztés, a zenehallgatóvá nevelés, mindezzel a gyógypedagógiai oktatás során gyakran élnek a speciális iskolák szakemberei. Módszere szerint az énekelgetést 3-6 éves korban kell elkezdni, és ha a testmozdulatok koordinálása is megfelelő, akkor lehet a dalokat előadni. A zongorairodalom válogatott szemelvényeit a zenehallgatás és mozgás megtapasztalására alkalmazza. Montessori tapasztalata szerint a gyerekek, akik napi hangversenyeken is részt vesznek, először a ritmusra reagálnak, csak később tudnak a dallamra is figyelni. A csend megtapasztalásából indulnak a zenés tevékenységek felé. (Szőnyi, 1988).

Justine Bayard Ward (1879–1975) a gregorián zene művelésén keresztül, annak vezénylési technikájából jutott el módszere megalkotásáig, melynek célja a zenei érdeklődés felkeltése és az öröm ébresztése. A gregorián az európai kultúra alapja, ritmusában és szövegkezelésében szabad műfajú zene. Azt tartotta, hogy minden gyereknek joga van a zenéhez, nem csak a tehetségeseknek, és mindenki megtanítható mindenre, ha jól és jó időben kezdik a tanítást (Szőnyi, 1988).

Edgar Willems (1895–1978) a művészetek közül a zenét tartotta legteljesebbnek. Meggyőződése volt, hogy a zenetanulást a bölcsőben kell kezdeni az anya gyermekének

szóló énekével. Az éneklés készíti elő a hallási, ritmikai és mozgásgyakorlatokat. Zenei nevelése az életre alapoz, alapgondolata, hogy minden megtanulható, de csakis tevékenységgel. Módszerében segédeszközöket használt: audiométert, szonométert, harangjátékot, pánsípot. Foglalkozott a zenei tudatosság lélektani hátterével, fogyatékos gyerekeket is tanított zenére (Szőnyi, 1988).

Szuzuki Sinicsi (1898–1998) zenei nevelési koncepciójának alapja az anyanyelv tanulása. Mindenki képes anyanyelvének elsajátítására, ezzel bizonyossá válik, hogy ha jól van tervezve a környezet és a módszer, mindenki tehetsége kibontakoztatható. Zenei nevelési módszerében az anyák aktívak, gyermekeikkel közösen hallgatják a zenei anyagot. Egyéni oktatást nyújt a zenetanulóknak, de alkalmanként csoportos zenélést is beiktat. Fontosnak tartja a zenei nevelés emberformáló jellegét: a szellem és szív kitűnővé válását (Szőnyi, 1988).

Maurice Martenot (1898–1980) úgy vélte, hogy a tudósok feldarabolták a zenét, zeneelméletre redukálták, és a szabályok eltávolítják a zenetanulókat a zenétől. A zene iránti érdeklődést az ember, a gyermek „belső zenéjéből” kiindulva próbálta felébreszteni, csak ezután vezeti be a gyerekeket a dallam tanulmányozásába. Az éneklés kezdetben nem kell, hogy tiszta legyen, fontosabb a dallam irányának és a gégemozgásnak a megfigyelése (Szőnyi, 1988).

Magyar zenetörténet – modern kor

Az 1920-as években Nagy László tevékenysége hatására a gyermekközpontúvá váló oktatási rendszer az 1925-ös új tantervben a három felső osztályban engedélyezte a gyermekkar szervezését. Ezt követően Kodály Zoltán, Bartók Béla és tanítványai fellendítették a kórusmozgalmat, és a tudatos zenei nevelés elkezdését javasolták. A kórusmozgalmat szervezésének motivációját Kodály 1928-as hangversenykörútja adta: a mester Angliában járva megtapasztalta a kórusok és iskolák magas szintű énekkoktatását. Hazatérve sürgette a zenei nevelés színvonalának emelését, melynek első lépése az Éneklő ifjúság mozgalom elindítása volt. Ez jobb kottaolvasást várt el, tehát a képzés fejlesztését célozták meg. A zenei élet, az Éneklő ifjúság hangversenyei még a második világháború alatt sem álltak le (Váradi, 2014).

Az ötvenes évek énekkoktatását a politikai elit hozzáállása határozta meg. 1948-ban bezúrták a régi énekkönyveket „istenességük” miatt, majd újakat nyomtattak, az 1950-es tanterv a magyar dalok mellett a Szovjetunió dalainak tanítását várta el a vallásos ünnepekhez tartozók tiltása mellett. Az egyházzene pedagógusokat nem vették fel az iskolákba, pedig a kórusmozgalmat aktív tagjai voltak. Mindezek ellenére megnyílt az első ének-zene tagozatos iskola Kecskeméten. Kodály kifejezett kérése volt, hogy minden zenei osztályba válogassanak be néhány „botfűlű” tanulót is, mert érdekelte, milyen hatást gyakorol a zenei és egyéb képességeikre a kiemelt zenei képzés. A súlyos fogyatékosokban érintett tanulók részvétele nem merült fel. Később Kodály tanítványa, Kokas Klára saját, zenebefogadást segítő csoportjában részt vett „Náditündér”, aki mozgássérült fiatal lány volt. A 20. században a Kodály-koncepció megjelent a gyógy-pedagógiai nevelésben is. Az éneklés, a ritmusjátékok, a népdalok és népi gyermekjátékok, az ünnepkörök dalai bekerültek a sajátos nevelési igényű tanulók² tanterveibe. A zenehallgatás anyaga a tanári zenéléssel valósult meg, később speciális hangszerek (csengettyük, citerák, hangcsövek) lettek kialakítva a felhasználók igénye szerint az ésszerű alkalmazkodás jegyében, és speciális notáció („színes kotta”) is kialakult (Ullrich és Vető, 1997).

1952-ben újjászervezték a zeneiskolákat, mindeközben Kodály folyamatosan hangsúlyozta a köznevelésben az énekkoktatás fontosságát. 1956-ban a Magyar Zeneművészek

Szakszervezetének Konferenciáján a szakemberek világos képet rajzoltak a magyar zeneoktatás hibáiról és a köznevelés énekoktatásának helyzetéről, de az nem talált meghallgatásra. Javaslatuk szaktanárok alkalmazására, a kórusmozgalom felélesztésére, heti három-három ének- és hangszeres óra, illetve kórus-fakultáció bevezetésére vonatkozott. Kodály már korábban is jelezte, hogy a magyar zeneéletben hiba volt a Zeneakadémia létrehozása anélkül, hogy az elemi és középiskolai zeneoktatás még nem volt kialakítva (Várad, 2014).

Az 1961-es tanterv kialakításakor Kodály javaslatait figyelmen kívül hagyták, így nem voltak ifjúsági hangversenyek betervezve, nem volt megfelelő zenelejátszó eszközpark sem az iskolákban. 1964-ben Magyarországon rendezték meg a Nemzetközi Zenei Nevelés Tanács (International Society for Music Education, ISME)³ konferenciáját, ahol az ország legjobb kórusai és zenészei léptek fel. A siker hatalmas volt, a szakma figyelme Magyarországra és a Kodály-koncepcióra irányult, szerte a világban Kodály rendszere szerinti iskolák jöttek létre. Kodály munkásságának eredményességét jelezte, hogy míg halála után két évvel, 1969-ben 5626 általános iskola közül csak 120 volt ének-zene tagozatos, 1992-ben már 240, melyet egyre több külföldi szakember látogatott meg, így a Kodály-pedagógia híre világszerte elterjedt (Várad, 2014).

Igény mutatkozik a hagyományos Kodály-pedagógia kiegészítésére új módszertani elemekkel, így például Kokas Klára zenebefogadási módszere mozgásimprovizációval segíti a Kodály-pedagógiát, vagy Antal-Lundtström Ilona Látható hangok módszere a zenei hangok grafikus ábrázolásával alakítja ki a zenei és anyanyelvi írás-olvasáshoz szükséges készségeket. Ez utóbbira vonatkozóan hátrányos helyzetű tanulók részvételével kutatást végeztek, az eredmények pozitívak. A „Legyen a zene mindenkié!” elvet szem előtt tartva több hazai program indult rossz szocio-ökonómiai státuszú gyerekek hangszeres tanítására, tehetséggondozására. Így a Snétberger Zenei Tehetség Központ, a Szimfónia Program és a Superar Program.

Kodály koncepciója ma

A mai hazai általános iskolákban elvileg a Kodály-pedagógia szerint zajlik az ének-zene oktatása, míg a hangszeres képzés egyénileg, zeneiskolákban történik. Gyakorlatilag azonban az az általános és középfokú iskolákban az ének-zene oktatás mélypontját éljük. A zeneoktatás a közoktatás része maradt, de a rendszerváltás után új programok felé is irányult a figyelem: nyelvtanulás, informatika, sport, különböző tantárgyi tehetséggondozó szakkörök. Mindez az ének-zene oktatás versenytársaként jelent meg a köznevelésben (Czirok, 2019).

Igény mutatkozik a hagyományos Kodály-pedagógia kiegészítésére új módszertani elemekkel, így például Kokas Klára zenebefogadási módszere mozgásimprovizációval segíti a Kodály-pedagógiát, vagy Antal-Lundtström Ilona Látható hangok módszere a zenei hangok grafikus ábrázolásával alakítja ki a zenei és anyanyelvi írás-olvasáshoz szükséges készségeket (Antal-Lundtström, 2011). Ez utóbbira vonatkozóan hátrányos helyzetű tanulók részvételével kutatást végeztek, az eredmények pozitívak. A „Legyen a zene mindenkié!” elvet szem előtt tartva több hazai program indult rossz

szocio-ökonómiai státuszú gyerekek hangszeres tanítására, tehetséggondozására. Így a Snétberger Zenei Tehetség Központ,⁴ a Szimfónia Program⁵ és a Superar Program.⁶

A magyar, mozgásra alapozott zenetanulás két módszerének (1. Kreatív énekes játékok ritmikus mozgással, 2. Dinamikus énekzene-tanulás) példatárával a Magyar Tudományos Akadémia Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Aktív Zenetanulás Kutatócsoportja oktatási segédletet tartalmazó honlapot hozott létre az érdeklődők segítésére.⁷

Bár világszerte jöttek létre Kodály-iskolák, a hazai szintéren egyáltalán nem lehetünk elégedettek, Kodály elképzelései nem váltak valóra. Hangversenyekre az iskolák töredéke jár csak, úgy, hogy az ének-zene oktatás nem alapozza meg a zeneértést (Váradi, 2014). Az iskolákban sokszor nincs lehetőség hangszeres tanulásra, a zeneiskolai tanulóknak vállalnia kell az iskola-zeneiskola közti ingázást (Jakobcz és mtsai, é. n.).

Itt kell közzé tennünk Nikolaus Harnoncourt meglátását, mely szerint jelenleg „a kulturális összeomlás felé tartunk, ami alól természetesen a zene sem lenne kivétel” (Harnoncourt, 1988. 18.). Korábban a „beszédszerű” (harmóniák segítségével kimondott szó) zene az élet alkotórésze volt, mára a zene felbomlott szórakoztató, komoly és népzene, és talán a szórakoztató zene maradt meg az élet részeként, míg a komolyzene eltávolodott a közönségtől. Ennek oka, hogy a francia forradalmat követően a zene új funkciót kapott az oktatáson keresztül. Létrejött egy intézmény, a Conservatoire, amit Harnoncourt „politikus zeneoktatásnak” nevezett el (Harnoncourt, 1988. 24.), „elméleti alapelve: [...] a zenének olyan »nyelvnek« kell lennie, amit tanulás nélkül is mindenki megért”. Ezzel a zeneoktatás megszüntetését indukálták: nincs szükség ugyanis értő közönségre, mert mindenki érti a zenét, mert a zene egyenesen az érzelmekhez szól ezentúl. Jó esetben a zeneértést az iskolai zeneoktatás és a koncertéletben való részvétel alakítja. Nagy zeneszerzőink feleslegesen fáradoztak, időt és energiát takaríthattak volna meg, ha csak a szépségre és nem a tartalomra törekedtek volna (Harnoncourt, 1988).

Hazai kutatások szerint az ének-zene órák népszerűségét a tanár személyisége (Janurik, 2018; Józsa és Fejes, 2010) és a tanulók ének-zene órai szorongása és emiatti sikertelensége is rontja (Janurik és Józsa, 2018). Az ének-zene órák a tantárgyak népszerűségének vizsgálatában az utolsó helyek egyikén kullognak (Csengery, 2016). Mindez annak ellenére, hogy a Kodály-pedagógia terjedésével egy időben a '70-es években számtalan kutatás zajlott (Barkóczi és Pléh, 1977; Bácskai és mtsai, 1972; Kokas, 1972), mely azóta is folytatódik hazai és nemzetközi szintéren is a zenei nevelés transzferhatásaira vonatkozóan (Horden, 2016; Janurik, 2008; Janurik és Józsa, 2013; Patel, 2008, 2011; Rebuschat, 2012; Sharda és mtsai, 2018). Bizonyítást nyert, hogy a kiemelt ének-zenei képzés jótékony hatással van a személyiségre és több képességre, kompetenciára.

A társadalom változik, a piacgazdaság és a globalizáció új kihívásokat állít az oktatás, így az ének-zene oktatás elé is. Új pedagógiai szemléletre, a személyre szabottság követelményére kell törekednie az oktatásnak: alkalmazkodnia kell a tanulók egyéni igényeihez (Jakab, 2007). Az ének-zene oktatásában is szükség van megújulásra, új szemléletre és módszerekre. A projekt módszer, a kooperativitás, a drámajátékok alkalmazása, a tanulói vélemények figyelembe vétele, a digitális eszközök és a problémaalapú tanulás bevetése növelheti a tanulási motivációt, az ének-zene órákon való részvételi aktivitást (Jakobcz és mtsai, é. n.).

Fogyatékoságügy a modern korban

A fogyatékoságok megközelítésének antik és középkori morális, újkori medikális és szociális emberi jogi modellje után a 20. század emberi jogi mozgalmainak eredményeként alakult ki az emberi jogi modell, melynek kritériumait összegzi a bevezetőben említett és 2006-ban megjelent, a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló

ENSZ-egyezmény. Ezt Magyarország 2007-ben ratifikálta és Fakultatív jegyzőkönyvben erősítette meg. Az Egyezmény alapelve a „semmit rólunk nélkülünk” elv, fontos fogalmai az egyenlő esélyű hozzáférés, az egyetemes tervezés, az ésszerű alkalmazkodás. Ezek a fogalmak azt erősítik meg, hogy a környezetet alkalmassá téve nem csak a fogyatékos személyek nehézségei, akadályozottságai szűnnek meg, hanem a társadalom más csoportjai is. Olyan szükséges és elégséges változtatásokat kell eszközölni a környezetben az élet minden területén, ami nem ró túl nagy terhet a környezetre, de ésszerűen alkalmazkodva a személyi sajátosságokhoz alkalmassá teszi a használatot az akadályozott és más személyeknek is.

A végső modell, amelynek kidolgozása még várat magára, a posztmodell. Ez az a modell, amelynek alapvetéseit és lényegét a fogyatékossgal érintett személyek fogják megfogalmazni. Egyéni igényeik, tapasztalataik, fájdalmaik és örömeik alapján definiálják, milyen megközelítési mód az elfogadható számukra. Tisztázzák a fogalmakat, a fogyatékossgok megjelenésének megnevezését, a környezetükben való részvételiség mértékének és módjának leírását (Könczei és Hernádi, 2017).

Összegzés

A fogyatékossgok megközelítési paradigmáinak és a zene funkcióinak kapcsolódása

A zene univerzális eleme a kultúrának, minden társadalomban jelen van. Ugyanez mondható el a fogyatékossgokról: amióta ember él a földön, azóta fogyatékossg is létezik. Mindkettő az aktuális gazdasági és politikai elit, a hatalom függvénye és befolyásolója is egyben. A zenei nevelés története, éppúgy, mint a fogyatékossgok megközelítési modelljeinek változása, kumulatív folyamat: a közösségi viszonyok fejlettségéből adódóan valami új születik, de a régi sem veszik el teljesen.

A társadalmi beilleszkedést, „a közösség tagjainak szocializációját befolyásoló értékek vizsgálata fontos számunkra, mert az értékválasztás döntően befolyásolja a viselkedést. Az »ami szép, az jó is« sztereotípiája hatása nagyban határozza meg az emberiség értékrendjét és a kereszténység tanításában alap gondolatként fogalmazódik meg” (Könczei, 2002. 30., idézi: Berzsényi, 2020. 15.). A transzcendens fogalmak, mint *a jó, a szép, az igaz, az örök, a létező, a szent*, csak Istenben található, az emberben csak ideig-óráig. Szentté az válhat, ami örökké szép, jó és igaz. Ilyen attribútum a földön nincsen. Így alakult ki az a perspektíva, hogy a transzcendens tulajdonságokat zömében birtokló emberek Isten ajándékában, mások Isten büntetésében részesülnek. Ez a gondolkodás kulturálisan átöröklődött, ez az alapja a fogyatékossgok Isten akarataként való felfogásának, ami nem csak a múltban, hanem napjainkban is meg-megjelenő elképzelés (Berzsényi, 2020). A transzcendens fogalmak hasonlóan kapcsolódnak a zene funkciójához is. A zene esztétikája sokáig (19. század) az egyház szolgálatában állt, a hit kifejezését erősítette, a vallási liturgiák fényét emelte.

Az őskori ember a zenének és a fogyatékossgnak is mágikus-emocionális jelentőséget tulajdonított. A zene szerepköreit és a fogyatékossgokkal szembeni attitűdöt a társadalom transzcendentális arculata és az emberi emocionális indíttatás határozhatta meg.

Az ókori társadalmak fogyatékossgról szóló meggyőződése és a zene funkciója a transzcendencián keresztül kapcsolódott. A zene fontos szerepe volt a vallási, politikai rend kiszolgálása, ez a fogyatékossgokat érintő morális modell értékítéletében jelent meg (áldozatbemutatók, kitévések). Az emberi élet törekenysége, a megmagyarázhatatlan jelenségek a vallás és hit szerepét felnagyítva hatották át a zene rendeltetését és a fogyatékossgok iránti atavisztikus (ősökre való visszautés, nemzedékek korábbi

jellemzőinek visszatérése emberi tulajdonságként, ami rendellenességnek tűnik), morális modell alapján álló meggyőződést.

A zene funkciója és a fogyatékosággá válás kapcsolódása az árvaházak létrejöttével nyerte el jelentését a középkor végétől. A fogyatékos gyerekekre nézve mérföldkő jelentőségű intézmény volt az árvaház, mely egyházi fenntartás alatt működve az elkülönített védelmet szolgálta, igaz, nevelésük és oktatásuk még nem kezdődött meg. Az árvaházak voltak a zenei nevelés és a fogyatékosággal élő gyerekek nevelésének intézményes gyökerei is. Kiváló kórusok születtek falain belül, és a legtehetségesebb gyerekek hangszeren játszani is tanultak később, pl. a velencei árvaházban, a Conservatorium dell' Ospedale della Pietàban Antonio Vivaldi kezei alatt.

Míg a középkori árvaházak működése a fogyatékos gyermekek védelméért jöttek létre, az újkori társadalom már érett volt arra is, hogy a védelmen túl az oktatásukat és nevelésüket is priorizálja. A zene az új, reneszánsz eszmék kibontakozásával sokféle stílusban öltött testet, a művészi zene az egyén tetszését és mindenki élvezetét szolgálta. Az egyéni igény a zene élvezetén túl a nevelésben is megfogalmazódott, megjelent a fogyatékoságban érintett gyerekek elkülönítésével kezdődő és nevelésével kibontakozó intézményekben is. A fogyatékoságok medikális megközelítése az egyén fogyatékoságára fókuszált – még nem elismerve személyiségként –, a gyógyításuk, az épség visszaállítása céljával.

A zene új funkciója jelent meg (elvéve már az ókorban is gyógyították a lelket muzsikával egyénileg, de nem intézményes szinten), fogyatékos gyerekek nevelésekor zenét is alkalmaztak (Gordosné, 1992). Frim Jakab az értelmi fogyatékoságban érintett gyerekek intézményében az ének oktatásáról azt vallja, hogy

„A zene egyike a legfontosabb képzőeszközöknek hülyék számára. Nemcsak azért, mert jó hatással van rájuk, és majd maguk megkísérik a hallott dallamokat utánozni, hanem azért is, mert a velük éneklendő dalok által sokat tanulhatnak, mit máskülönb en alig tartanának meg; és az énektanítás egyszersmind mint az emlékező tehetség gyakorlásának is hathatós eszköze.” (Németh, 2005. 132.)

A modern korban a zene szerepe és a fogyatékosügyi paradigma összeolvadt, és a szociális modell vívmánya, hogy felfedte, a környezet alkalmazkodásával megszűnik az akadályozottság. A zenei nevelés refompedagógiai vívmányai begyűrűztek a gyógypedagógiai nevelésbe, és más új metodológiai, adaptív hangszerek is megjelentek. Az emberi jogi modell szerint az élet minden területén ugyanolyan jogai vannak a fogyatékos személyeknek, mint másoknak. Az egyenlő esélyű hozzáférés, ésszerű alkalmazkodás és az egyetemes tervezés mentén vesznek részt a művészi, a szórakoztató és a népzene élvezetében, és hoznak létre produkciókat a fogyatékoságban érintett személyek.

A kezdetben a zenétől oly távol lévő fogyatékos emberek ma kreatív, résztvevő, aktív alkotói a zeneművészeti életnek.

A végső, a posztmodell megfogalmazása még időt igényel, a participatív (fogyatékos személyek részvételével zajló) kutatásokkal vélhetően egyre közelebb kerülünk a paradigma kialakításához. Mindenesetre vannak már olyan, különféle fogyatékosággal élő művészeink, akik a színpadot választották életükként,⁸ és aktívan részt vesznek a művészeti tevékenységekben, mely önfenntartó, jövedelemszerző elfoglaltság számukra. Olyan zenekarunk is van, amelynek tagjai halmozottan fogyatékos (magas támogatási szükségletű) személyek (Tiszai, 2013). Ezzel elértünk a célvonalhoz: a zene élményt adó funkciója aktív előadóként elérhető a fogyatékoságban érintett személyek számára is.

Mert az emberi faj jellemző tevékenysége a zenélés. Talán nincs is olyan ember, aki valamilyen zenét ne szeretne. Mehrl és munkatársai (2019) nagyszabású kutatásaikban

megállapították, hogy minden vizsgált kultúrában zenéltek az emberek, és a zenei jellemzők konzekvensek voltak. Az éneklés a társadalmakban viselkedési kontextusokhoz kapcsolódott, ezek a viselkedési kontextusok minden társadalomban nagyjából azonosak voltak: csecsemőgondozás, szerelem, gyógyítás, tánc. Az elemzések szerint a dalok akusztikus jellemzői kifejezték a viselkedési kontextust.

Ha a zene univerzális nyelv, akkor a fogyatékoságban érintett személyek is képesek zenélni, énekelni, örülni a muzsikának, ha megtaláljuk a módját az akadályok megszüntetésének.

Csányi Andrea Mária

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Neveléstudományi Doktori Iskola*

Irodalom

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről. (2007) *Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye*. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv> Utolsó letöltés: 2023. 08. 22.
- A magyar nemzet története.* (é. n.). <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNemzet-Tortenete-a-magyar-nemzet-tortenete-9A23/szalay-baroti-a-magyar-nemzet-tortenete-9A24/magyarorszag-az-arpadhaz-kihaltai-6/i-magyarorszag-a-magyarok-bekoltozese-elott-1C/1-bevezetes-oskor-1D/> Utolsó letöltés: 2023. 12. 27.
- Antal-Lundström, I. (2011). *A zene ajándéka*. Szerzői kiadás.
- Az őskori zene* (2022). Music and Art History, <https://historiamusicae.wordpress.com/2022/02/26/az-oskori-zene/>
- Bácskai, E., Manchin, R., Sági, M. & Vitányi, I. (1972). *Ének-zenei iskolába jártak*. Zeneműkiadó.
- Bánfalvy, Cs. (2012). *Gyógypedagógiai szociológia*. (4. bővített, frissített kiadás) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar.
- Barkóczy, I. & Pléh, C. (1977). *Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata*. Bács megyei Lapkiadó Vállalat. https://mandadb.hu/dokumentum/790071/Kodaly_zenei_nevelsi_mdszernek_pszichologiai0001.pdf Utolsó letöltés: 2024. 01. 05.
- Berzsenyi, E. (2020). *Kiválasztott vagy megbélyegzett? Tanítások a fogyatékoságról: a zsidóság, a kereszténység és az iszlám szent könyvei szerint*. Eötvös József Könyvkiadó.
- Besson, M., Chobert, J. & Céline, M. (2011). Transfer of training between music and speech: Common processing, attention, and memory. *Frontiers in Psychology*, 2(94), 1–12. DOI: 10.3389/fpsyg.2011.00094
- Czirok, I. (2019). Zeneoktatás a hátrányos helyzet, tehetség és közösségfejlesztés jegyében. *Parlando*, (2).
- Csengery, K. (2016). Az iskolai zeneoktatás válsága. *ZENE-kar*, 21(2). <http://www.mzmsz.hu/index.php/hu/elmeleti/2975-meghivoiza>
- Degé, F. & Schwarzer, G. (2011). The Effect of a Music Program on Phonological Awareness in Preschoolers. *Frontiers in Psychology*, 2. DOI: 10.3389/fpsyg.2011.00124
- Fináczy, E. (1926). *A középkori nevelés története*. (2. kiadás) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- Földes, I. (2003–2004). *Egyetemes zenetörténet. Hangzó példatár*: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem. <https://www.foldesimre.hu/f/file/ZenetortenetAntologia/1/1.%20evfolyam.pdf> Utolsó letöltés: 2024. 01. 05.
- Gordosné, dr. Szabó A. (1992, szerk). *Szemelvénygyűjtemény a „Gyógypedagógia-történehez”*. Tankönyvkiadó.
- Gönczy, L. (2015). A zene jelentősége az archaikus kultúráktól a 19. századig. In dr. habil. Vas, B. (szerk.), *Zenepedagógia tankönyv*. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet.
- Györgyiné Koncz, J. (2004). Az ókor zenei nevelése. *Studia Carolinensia*, (2), 78–108. https://portal.kre.hu/doc/studia/Cikkek/2004.2.szam/7Gyorgyine_Koncz_Judit.pdf Utolsó letöltés: 2024. 01. 04.
- Harmoncourt, N. (1988). *A beszédserű zene*. Editio Musica.
- Horden, P. (2016). *Music as Medicine: The History of Music Therapy since Antiquity*. Routledge. DOI: 10.4324/9781315090894
- Jakab, Gy. (2007). Társadalmi kihívások és az iskolarendszer. *Új Pedagógiai Szemle*, (3–4). <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/tarsadalmi-kihivasok-es-az-iskolarendszer>

- Janurik, M. & Józsa, K. (2013). A zenei képességek fejlődése 4 és 8 éves kor között. *Magyar Pedagógia*, 113(2), 75–99.
- Janurik, M. & Józsa, K. (2018). Az iskolai zenetanulás iránti motivációt alakító néhány tényező. *Gyermeknevelés*, 6(2), 5–17. DOI: 10.31074/gyn20182517
- Józsa, K. & Fejes, B. (2010). A szociális környezet szerepe a tanulási motiváció alakulásában: a család, az iskola és a kultúra hatása. In Zsolnai, A. & Kasik, L. (szerk.), *A szociális kompetencia fejlesztésének elméleti és gyakorlati alapjai*. Nemzeti Tankönyvkiadó. 134–162.
- Kárpáti, A. (2006). Kithara a kereveten. *Muzsika*, 49(2), 26. Utolsó letöltés: 2023. 12. 20.
- Kelecsényi, L. Z. (2016). A zene szerepkörinek vázlata. *Parlando*, 1. <https://www.parlando.hu/2016/2016-1/Kelecsenyi.htm> Utolsó letöltés: 2023. 12. 20.
- Kelemen, J. (2020). Mátyás-korabeli zenei nevelés Sárosatakon a Szalkai-kódex tükrében. *Zempléni Múzsza*, 20(1[77]), 5–25. https://epa.oszk.hu/02900/02940/00077/pdf/EPA02940_zempleni_mujsza_2020_01_005-025.pdf Utolsó letöltés: 2023. 12. 20.
- Kertész, A. (2015). A magyarországi zeneoktatás, hangszeres képzés és énekoktatás vázlatos története. In dr. habil. Vas, B. (szerk.), *Zenepedagógia tankönyv*. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet. https://art.pte.hu/sites/art.pte.hu/files/files/menuk/dokumentum/tudomany/innovacio/zmi/zenepedagogia_vegleges.pdf
- Kokas, K. (1972). *Képességfejlesztés zenei nevelésel*. Zeneműkiadó.
- Kozák József (é. n.) *A mi furulyánk*. <https://www.pipemusic.hu/kiadvanyok/folkmagazin/Amifurulyank.pdf>
- Könczei, G. & Hernádi, I. (2011). A fogyatékossgtudomány főfogalma és annak változásai. In *Az akadályozott és egészségkárosodott emberek élethelyzete Magyarországon*. NCSSZI. 7–28.
- Könczei, G. & Hernádi, I. (2017). Az esélyegyenlőségtől A Taigetoszig? Fogyatékossgtudományi Eredmények a „másik oldal” megértéséhez. *Új Pedagógiai Szemle*, 67(5–6), 108.
- Kálmán, Z. & Könczei, Gy. (2002). *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Osiris Kiadó.
- Laczó, Z. (2001). Zenei nevelés a közoktatásban. In Báthory, Z. & Falus, I (szerk.), *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Gondolat Kiadó. 438–451. <https://www.szaktars.hu/gondolat/view/zrinszky-laszlo-szerk-tanulmányok-a-nevelestudomany-korebol-a-megujulo-felnottkepzes-2009/?query=hegyi+istv%C3%A1n%3A+vil%3A1gunk+zeneoktat%C3%A1si+%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9ge&pg=439&layout=s> Utolsó letöltés: 2023. 12. 15.
- Levman, B. G. (1992). The Genesis of Music and Language. *Ethnomusicology*, 36(2), 147–170. Utolsó letöltés: 2023. 12. 15. DOI: 10.2307/851912
- MacInnis, J. (2015). Augustine’s De Musica in the 21st Century Music Classroom. *Religions*, 6, 211–220. Utolsó letöltés: 2023. 12. 15. DOI: 10.3390/rel6010211
- Magyarország zenetörténete I. – A középkori zeneoktatás keretei és gyakorlata – MeRSZ*. Utolsó letöltés: 2023. 12. 21. https://mersz.hu/dokumentum/m200mz1_34/
- Mehr, S. A., Singh, M., Knox, D., Ketter, D. M., Pickens-Jones, D., Atwood, S., Lucas, C., Jacoby, N., Egner, A. A., Hopkins, E. J., Howard, R. M., Hartshorne, J. K., Jennings, M. V., Simson, J., Bainbridge, C. M., Pinker, S., O’Donnell, T. J., Krasnow, M. M. & Glowacki, L. (2019). Universality and diversity in human song. *Science*, 366(6468), eaax0868. Utolsó letöltés: 2023. 12. 10. DOI: 10.1126/science.aax0868
- Menuhin, Y. & Davis, C. W. (1981). *Az ember zenéje*. Zeneműkiadó.
- Music Is Truly a Universal Language: New Research Shows That Music Worldwide Has Important Commonalities | Open Culture*. (é. n.) <https://www.openculture.com/2019/12/music-is-truly-a-universal-language.html> Utolsó letöltés: 2023. 12. 15.
- Nagy, A. (1994). *Comenius didaktikája*. Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola tudományos közleményei (Új sorozat 22. köt.). Tanulmányok a neveléstudomány és a pszichológia köréből = *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Pedagogica et Psychologica*, 35–47.
- Németh, M. (2005, szerk.). *Szemelvénygyűjtemény a magyar gyógypedagógia történetéből*. Comenius Bt.
- Pálfy, E. (é. n.). *Zene a korai kereszténységben*. <https://peccsiegyhazmegye.hu/aktualis/vadfuge/1263-zene-a-korai-keresztenysegeben> Utolsó letöltés: 2023. 12. 23.
- Patel, A. D. (2008). *Music, Language, and the Brain*. Oxford University Press.
- Patel, D. A. (2011). *Why would musical training benefit the neural encoding of speech? The OPERA hypothesis. Hypothesis and theory*. DOI: 10.3389/fpsyg.2011.00142
- Péter, O. M. (2016). Orpheusz varázsdala: Antik szerzők a zene lélekre gyakorolt hatásáról. In Falus, A. (szerk.), *Zene és egészség. Tanulmánygyűjtemény*. Kossuth Kiadó.
- Pethő, V. (2011). *Kodály Zoltán és követői zenepedagógiájának életreform elemei*. https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/1080/1/pethov_ertekezes.pdf Utolsó letöltés: 2023. 11. 20.
- Platón (1989). *Az állam*. Ford. Jánosy, I. Gondolat Kiadó.

- Pukánszky, B. (1995). Segítő nevelés a pedagógia történetében. *Magyar Pedagógia*, 95(3–4), 333–342.
- Pukánszky, B. & Németh, A. (1994). *Neveléstörténet*. Tankönyvkiadó. <https://mek.oszk.hu/01800/01893/html/index.htm> Utolsó letöltés: 2023. 11. 10.
- Pukánszky, B. & Vajda, Zs. (1998, szerk.). *A gyermekkor története*. Eötvös József Kiadó.
- Quintilianus (1913). *M. Fabius Quintilianus szónoklattana tizenkét könyvben*. Ford. Prácer, A. Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda.
- Rajeczky, B. (2017, szerk.). *Magyarország zene-története I.* Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634540403>; https://mersz.hu/hivatkozas/m200mz1_s4-3_p13/#m200mz1_s4-3_p13 Utolsó letöltés: 2024. 01. 05.
- Rebuschat, P. (2012). *Language and Music as Cognitive Systems*. OUP Oxford. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199553426.001.0001
- Sharda, M., Tuerk, C., Chowdhury, R., Jamey, K., Foster, N., Custo-Blanch, M., Tan, M., Nadig, A. & Hyde, K. (2018). Music improves social communication and auditory–motor connectivity in children with autism. *Translational Psychiatry*, 8, 231. Utolsó letöltés: 2023. 12. 5. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199553426.001.0001
- Stanco, A. (2009). Zene a Bibliában, Biblia a zenében. *Magyar Kurír*. <https://www.magyarokurir.hu/hirek/zene-bibliaban-biblia-zeneben> Utolsó letöltés: 2024. 01. 05.
- Szabó, H. (1989). *A magyar énektanítás kálváriája*. Magyar Tudományos Akadémia, Sokszorosító.
- Szöke, P. (1982). *A zene eredete és három világa. Az élet előtti, az állati és az emberi lét szintjén*. Magvető Kiadó.
- Szőnyi, E. (1988). *Zenei nevelési irányzatok a XX. században*. Tankönyvkiadó Vállalat.
- Taylor, A. E. (1999). *Platón*. Osiris Kiadó.
- Tiszai, L. (2013). „Legyen a zene tényleg mindenkié” Nádizumzum – egy halmozottan sérültekből álló zenekar születése. *Gyógypedagógiai Szemle*, 41(3).
- Ullrich, H. & Vető, A. (1997). *Ullrich, H. & Vető, A. (1997). Ulwilla színeskotta – Tanári kézikönyv zeneoktatáshoz*. Down Alapítvány Kiadó.
- Váradi, J. (é. n.). *A zene szerepe az őskorban és az ókorban*. <https://dk.tankonyvtar.hu/bitstream/handle/123456789/14140/A%20zene%20szerepe%20az%20%C5%91skorban%20%C3%A9s%20az%20%C3%B3skorban.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Utolsó letöltés: 2023. 12. 03.
- Váradi, J. (2010). Hogyan neveljünk értő közönséget a komolyzenének? *Disszertáció*. Jyváskylá.
- Váradi, J. (2014). A zenei nevelés gyökerei. *Parlando*. <https://www.parlando.hu/NEWPROBE/PARLANDO-2014.html#2014Harmas>. Utolsó letöltés: 2023. 11. 20.
- Vargyas, L. (1989, szerk.). *Kodály Zoltán: Közélet, vallomások, zeneélet. Kodály Zoltán hátrahagyott írásai*. Szépirodalmi Könyvkiadó.

Jegyzetek

- ¹ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv> Utolsó letöltés 2024. 06. 05.
- ² Sajátos nevelési igényű (SNI) „az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzelmi, értelmi, mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd-fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.” 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, 4. § 25. bekezdés.
- ³ <https://www.isme.org/>, vö. <https://www.parlando.hu/1964/1964-5/1964-5-09-ISME.htm>
- ⁴ <https://www.snetbergercenter.org/> Utolsó letöltés: 2024. 06. 05.
- ⁵ <http://szimfoniaiaprogram.hu/symphonia-alapitvany> Utolsó letöltés: 2024. 06. 01.
- ⁶ <https://www.superar.eu/hu/rolunk/> Utolsó letöltés: 2024. 06. 01.
- ⁷ <https://mta.hu/tantargy-pedagogiai-kutatasi-program/mta-lfze-aktiv-zenetanulas-kutatoscsoport-107087> Utolsó letöltés: 2024. 06. 05.
- ⁸ MÁS-kép-TÁNC, <https://maskeptanc.wordpress.com/> Utolsó letöltés 2024. 06. 05. NEMADOMFEL Együttes, <https://nemadomfel.hu/muveszeti-programok/nemadomfel-egyuttas/> Utolsó letöltés 2024. 06. 05. Parafónia zenekar honlapja, <https://www.parafonia.hu/> Utolsó letöltés 2024. 06. 05.

Absztrakt

Ebben a tanulmányban a zenei nevelés történetét, a zene funkcióját hozzuk kapcsolatba a fogyatékosok megközelítésének paradigmáival. A szakirodalmi tájékozódás során arra a következtetésre jutottunk, hogy a zene egyetemes, univerzális nyelv, és a történelem folyamán valamennyi társadalomban azonos vagy hasonló szerepet töltött be. Ahogyan a zenei nevelés korai előzményei mind megmutatkoznak a jelenlegi gyakorlatunkban, úgy a fogyatékosokról való gondolkodásmód valamennyi modellje is feltűnik napjainkban. Különböző korszakok jeles filozófusainak, szónokainak, zenepedagógusainak, egyházi elöljáróinak gondolatait idézve mutatjuk be a zene szerepköreit, és demonstráljuk a fogyatékos személyek helyzetét, védelmük vagy kizártságuk okait. Hosszmetszeti elemzés után próbálunk következtetést levonni a kettő kapcsolódására vonatkozóan.

Kulcsszavak: zenei nevelés, fogyatékosok megközelítése, a zene univerzális nyelv